

Математика пәнінің қоғамдағы атқарар рөлі

НАГЫМАНОВА КУЛЬМАУА САНСЫЗБАЕВНА

Алматы қаласы Жетісу ауданы

№148 мектеп -гимназиясының

математика пәні мұғалімі

Бізге келіп жеткен салт-дәстүр мен әдет-ғұрыптардың, мәдени мұралардың өзінен қазақ халқының асқан даналығын көруге болады. Қазақ халқының танымдық мұрасының молдығы кімді болса да таң қалдырғандай. Сол мол мұраның кей біреулерінде жаратылыстану элементтерінің қолданылуына тоқталып өтейік. Қандай да бір құбылысты түсіну үшін адам ғылымды меңгеру керек. Табиғаттағы кез-келген құбылысты қарастырғанда оны нақты бір бейнеге келтіреді. Нәрсенің табиғи – физикалық кескіннің геометриялық денелері арқылы бейнелейді. Қандай нәрсе болса да бұйым немесе құбылыс ғарыштағы алып нысандар, яғни көзге көрінбейтін ұсақ бөлшектер бәрі белгілі бір геометриялық пішінмен сипатталады. Шаруашылық есебін жүргізу үшін қарапайым есептің білімдер негізін білу қажет екендігі белгілі.

Қазіргі ғылым мен техниканың дамуына байланысты математика ғылымы терендеп, күрделеніп, зертеу объектілері кеңейе түсті. Осылайша адамзат ақылмен құрылған анағұрлым жоғары абстракцияларды қамти бастады. Сонымен қатар, теориялық математикамен бірге қолданбалы математика тез қарқынды дамуда. Экологиялық процестерді басқару теориялары күннен-күнге математикалық сипат алып отырғаны, қуатты электрондық есептеуіш техникаларының пайда болуы, олардың әлеуметтік, экономикалық салаларда кең көлемді қолданылуы математиканың басқа ғылымдар секілді жоғары қарқынды дамуда екенін көрсетеді.

Математика пәні барлық жаратылыс тану пәндерімен тікелей байланыста. Мәселен, физика пәнінде есептің негізін физикалық тұрғыда түсініп, шешкенмен соңы математикалық формулалар мен есептеу жүйелеріне келіп тіреледі. Және де математика біздің өміріміздің көптеген салаларында да аса маңызды рөлге ие. Өндірістің көптеген салалары, экономика, жаңа технологиялар, ақпараттық жүйелер, өзге де толып жатқан салалар есептеулерсіз өз істерін жүргізе алмақ емес. Яғни, оқушы мектептен математиканың өзегін танып, өзіне сіңіріп алмайынша қай салада болмасын білікті маман бола алмайды.

Қазіргі кездегі ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір оқушыға сапалы білім мен іскерліктің болуы, олардың шығармашылдық жұмыс істеуін, ойлауға қабілетті болуын талап етеді. Математика пәні оқушылардың өз ойын қысқа, дәл және дұрыс айта білуіне мүмкіндік туғызады. Білім сапасын арттыру әр мұғалімнің оқушылармен шығармашылдықпен жұмыс істеуінің жемісі. Оқушыларға терең де тиянақты білім беру мұғалімнің басты мақсаты. Бұл мақсатты жүзеге асыру өзінің шеберлігі мен ізденімпаздығына, сабақты қызықты, тартымды өткізу мүмкіндігінің белсенділігіне және сабақтың әр түрлі әдіс-тәсілдерін орынды қолдана білуінде.

Оқушының математикадан білімін көтерудің ең басты шарты – оның пәнге қызығушылығын арттыру. Пәнге деген қызығушылығы болса ғана бала оған көңіл қойып тыңдап, тереңдете оқып үйрене бастайды. Пәнге қызығып, оның құпияларын білсем деген оқушы оны тереңдете оқуға ұмтылыс жасайды. Пәнге қызығушылығы бар оқушының білім сапасы жоғары болатындығы белгілі. Мұғалім үнемі оқушының ойлану белсенділігін арттырып, білуге, білімге қызығушылығын тудырғанда ғана сабақтың мақсатына жетеді.

Математикаға қызығушылық тудырудың басты кезеңдерінің бірі – тақырып бойынша оқушылардың білімдерін бекіту сабақтары. Бұл сабақтарда олардың білімін өздігінен жұмыс істеуге арнап, алдарына белгілі мақсат қойып, қайталау сабақтарын жарыс, ойын түрінде ұйымдастырып жүрмін. Математикалық білімнің оқушының интеллектісін дамыту мен өзін-өзі дамытудың басты шарты ретіндегі тұтастығын қамтамасыз ететін тақырыптардың неғұрлым жетілген жүйесін құруда ойын элементтерін пайдаланудың маңызы зор екендігі мәлім.

Оқушы білімінің сапалы болуы бір жағынан мұғалімнің сабақ беру шеберлігі мен жаңа технологияны тиімді пайдалана білуіне байланысты болса, екінші жағынан мектептің техникалық материалды базасының жабдықталуы да әсер етеді. Оқушының мектепте алған білімді тек игеріп қана қоюы жеткіліксіз, оны жетік меңгеру арқылы болашақ өмірінде өз қажеттілігіне жарата білу керек. Бүгінгі күннің басты ерекшелігі – оқу процесін жетілдіру жолында ең озық әдістемелер іздестіріп, оқу орындары әр түрлі оқу бағдарламамен жұмыс істеудеміз. Оқушылардың білім алуына барлық жағдай жасалған.

12.03.2025 ж № D00041

Малдың баласын сүюі

ӘБДУАЛИ АЙГЕРІМ НҰРБАҚЫТҚЫЗЫ

Алматы қаласы, Жетісу ауданы

№148 мектеп-гимназияның

бастауыш сынып мұғалімі

Білім беру ұйымының атауы				
Пәні:		Әдебиеттік оқу Алматыкітап		
Бөлім:		Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті		
Педагогтің аты-жөні:				
Күні:				
Сынып: 2		Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:	
Сабақтың тақырыбы:		№76-сабақ. Төрт түлік туралы жырлар. Малдың баласын сүюі.		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		2.2.5.1 - мұғалімнің көмегімен көркем шығармадағы оқиғаның басталуын, дамуы мен аяқталуын анықтау		
Сабақтың мақсаты		Мазмұнына қарап, өлең тақырыбын болжайды Тұрмыс-салт жырларымен танысады		
Құндылықтар: Наурыз айы: Тәуелсіздік пен отаншылдық		Сабақ құндылығы: ТӘУЕЛСІЗДІК ПЕН ОТАНШЫЛДЫҚ Апта дәйексөзі: Тәуелсіздік – тәтті сөз ғана емес, ұлттық жауапкершілік		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 10 мин	Ұйымдастыру кезеңі Оқушылардың назарын сабаққа аудару. Сабаққа дайындық	Оқушылардың назарын сабаққа аудару	ҚБ: «Ракета» әдісі	

	Психологиялық ахуалды жақсарту Үй тапсырмасы Жаңылтпаштарды жатқа сұрау	Үй тапсырмасын Оқиды	 Дескриптор: Жаңылтпашты жатқа айтады-1б	
Сабақтың ортасы 25мин	Жаңа сабақ ФС тапсырма 1-тапсырма Әріптер топтамасынан жануарлардың атын тауып оқы. Олардың ортақ атауларын айт. Малдың төлдерін ата. Жылқы-құлын, ит-күшік, ешкі-лақ, түйе-бота, сиыр-бұзау, қой-қозы. Тұрмыс-салт жырлары - ауыз әдебиетінің бір түрі. 2-тапсырма Оқылым Мәтінді түсініп оқы. Малдың баласын сүйюі. Қой сүйеді баласын «қоңырым» деп, «Ештеңені білмейтін момыным!» деп. Сиыр сүйеді баласын «торпағым» деп, «Қараңғыға баспаған қорқағым» деп. Түйе сүйеді баласын	Әріптер топтамасынан сөздер құрайды Малдың төлдерін атайды Өлеңді мәнерлеп оқиды	Дескриптор: Әріптер топтамасынан сөздер құрайды -1б Малдың төлдерін атайды-1б Дескриптор: Өлеңді мәнерлеп оқиды-1б Мазмұнын айтады-1б	Қима қағаздар Оқулық

	«боташым» деп, «Жаудырағын көзіңнен, тоташым» деп. Ешкі сүйеді баласын «лағым» деп, «Тастан-тасқа секірген шұнағым» деп, Жылқы сүйеді баласын «кұлыным» деп, «Тұлпар болып жүгірер жұлыным!» деп ЕБҚ 3-тапсырма Әр төлдің сипатына тағы не қосар едің? Сергіту сәті «Нейрожаттығулар» әдісі 4-тапсырма Өлеңді оқып, тақырыбын болжа. Мен ... Осы күнім – төтті уақ, Оны өзім түсінем. Ойға түсем шапқылап, Қырға шығам кісінеп. Мен ... Жардан талай ұшқаным, Түтқиылдан жол таптым, Шыдамсызбын ыстыққа, Төзімсізбін суыққа. (Тұманбай Молдағалиев) Ж: Өлең жылқы туралы. ЕҚБ Өзің білетін төлдер	Өз ойын жеткізеді Өлеңді оқиды Өлең тақырыбын болжайды Жеке жұмыс жасайды Жұмбақтың шешуін табады	Дескриптор: Өз ойын жеткізеді-1б Дескриптор: Өлеңді оқиды-1б Тақырыбын болжайды-1б Дескриптор: Жұмбақтың шешуін табады-1б	оқулық Оқулық Суреттер Төл өсіріп мөңгеле, Ұяға ілестіп жыймағын. Бізден айтып, балалар, Еліміз әйгірет қай малшы?»
--	--	--	--	---

	туралы мәтін құра 5-тапсырма Дәптермен жұмыс Өлеңді көшіріп жаз. Төл өсіріп момақан, Уыз ішкен қоймалжың. Білсең айтшы, балақай, Еңбегі зейнет қай малшы? Сөздік жұмыс уыз – төлдеген малдың алғашқы қоймалжың сүті зейнет – еңбектің жемісі, рақаты			
Сабақтың соңы 10 мин	Бекіту. 6-тапсырма Саған қандай төл ұнайды? Үй тапсырмасы Малдың баласын сүюі өлеңін жаттау. Кері байланыс 	Әр оқушы өз ойын айтады Үй тапсырмасын алады Кері байланыс жасайды	Дескриптор: Өз ойын айтады-1б «Қазпошта» әдісі	Оқулық Кері байланыс парақтары

06.03.2025 ж № D00030

БАЗАР ҚЫМБАТ АЙТҚАЗЫҚЫЗЫ
Астана қаласы «№104 орта мектеп» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі

Бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамыту

Зейін - адам санасының қандай да бір өзіне қажетті немесе қызықтырған затқа, құбылысқа немесе іс-әрекетке бағытталуы және шоғырлануы. Сананың бағытталуы деп объектіні таңдап алуды айтамыз, ал сананың бір нәрсеге шоғырлануы дегенде, бұл объектіге қатысы жоқтың бәріне назар аудармауды айтады. Білім беру үрдісінде зейіннің алатын орны ерекше. Оқыту мен оқуда, жетістікке жету, зерттелетін объектіге зейін қоядан басталады.

Қазіргі кездегі мектеп ғылым негіздері бойынша білім беріп қана қоймай, оқушыларды креативті ойлауға, ізденімпаздық, шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, әр оқушыға өзін көрсетуге және өз ойын дәлелдеуге мүмкіндік беруі керек. Білімнің басты мақсаты баланың ақылдылығы мен интеллектуалды тапсырмаларды орындауға дағдыландыруы болып табылады.

Бұл тұрғыда оқушылардың зейінін дамыту маңызды орынға шығады. Себебі, баланың зейіні жеткілікті деңгейде дамиды болса оқушылардың сабақ үлгерім деңгейі жоғарылап, жетістіктерге жетуге мүмкіндік береді.

Дәлірек айтқанда, зейін дегеніміз айналадағы объектілердің ішінен керектісін бөліп алып, соған психикалық әрекетімізді тұрақтата алу. Мысалы, оқушы математикалық есептер шығарып отыр. Ол бұған соншама үңілген, мұнысы психикалық кейпімен жақсы көрінеді. Оқушы есептің шығару жоспарын ойлайды, оны бірінен кейін екіншісін шығарады. Есеп шығарып болып, азғантай үзілістен кейін дүниетануды, одан соң басқа сабақты қарауға көшеді.

Осы көріністердің бәрінен де бала әрекеттің әрбір түріне өз зейінін ұйымдастырып, басқа объектіге бағыт алып және сонда азды – көпті тұрақтап отырғанын көруге болады. Бастауыш сынып оқушыларының зейін ерекшеліктерін ескере отырып, оны тәрбиелеудің кейбір жолдарын көрсетуге болады. Зейінді дамытуда, әрі өтілетін сабақтың жемісті болуына сыртқы жағдайдың атқаратын маңызы зор. Зейінді дамытудың жолы – жаттығу және берілген тапсырманы орындату. К. Д. Ушинский: «Балаға оқуды қызықты ете білу керек және сонымен қатар оларды қызықтыра қоймайтын тапсырмаларды да бұлжытпай орындауды талап ету керек» деген. Бүкіл сыныпқа, не жеке оқушыға берілетін тапсырмалар дәл, анық, қысқа болып келсе.

Зейінді дамытуда сыртқы жағдайдың маңызын ескеру дұрыс. Шу, баланың сабағына қатысы жоқ әуен, қажетсіз әңгімелер т. б. болмауы керек. Жарық, таза ауа қажет.

Сабақ басталар алдында өтілетін тақырыптың мақсатын айтқан пайдалы. Балалар өздерінің міндеттерін түсініп, немен айналысатынын біліп отыру керек. Бұл іске жұмылдыру болады, зейінді шоғырландыруға көмектеседі. Материалдың оқудағы, өмірдегі маңыздылығын айтқан жөн.

Ырықты зейін осылай қалыптасады. Ырықсыз зейінді ырықтыға аудару үшін: жарқын, эмоцияға толы, нақтылы деректер мен мысалдарға құрылған мұғалімнің қызықты әңгімесі, көрнекті құралдар, иллюстрациялар қажет.

Баланы өзін — өзі қадағалай білуіне үйреткен жөн. Б. Алтынсарин: «Егер балалар бірдемені түсінбейтін болса, онда оқытушы оларды кінәлауға тиіс емес, оларды түсіндіре алмай отырған өзін кінәлауға тиіс» деген. Оқушылардың зейінін дұрыс қалыптастыруға мұғалімнің жеке басының үлгі-өнегесінің де маңызы зор. Егер мұғалімнің өз зейіні дұрыс ұйымдаспаған болса, яғни, ол біресе оқытып тұрған сабағына, біресе сыныптағы оқушыларға алаңдап, нені бастап, нені қойғанын есінен шығарса, ондай мұғалім оқушылардың зейінін дұрыс тәрбиелей алмайды. Мұғалім балаларға сабақ үстінде зейінін дұрыстап аударма алмаса, іске ынтасыз, ұқыпсыз кіріссе, берген сабағынан да жөнді нәтиже шығара алмайтын болады. Мұғалім: «Кейбір оқушылар сабаққа зейін қоймағандықтан үлгірмейді» дейтін болса, бұл алдымен оның сабақты дұрыс ұйымдастыра алмауының нәтижесі, өз жұмысындағы кемшілігі болып табылады.

Сабақ үрдісінде зейінді тәрбиелеу жолдары — өзара әңгіме, сұрақ қою, орындалған тапсырманы ұжымдық түрде қорытындылау, берілген тапсырма бастауыш сынып оқушысының бала күшіне сәйкес келуін қадағалап, ал, сабақ кезіндегі сергіту жаттығулары, ойын сәттері зейінді қалпына келтіретін әдістер болып табылады. Көрнекі құралдардағы сөздер тым ұзақ болмай, ондағы сөздердің ең бастыларын бірден оқып түсіну үшін әріптерді түрлі бояумен безендіру қажет. Бастауыш сынып оқушыларының зейінін аударуы үшін объектілерді үнемі өзгертіп, не соларды бірінен соң бірін алмастырып отырған жөн. Тек сонда ғана бала зейінінің тұрақтылығы дамиды. Төмендегідей жаттығулар бала зейінін дамытуға қажетті деп ойлаймын. Мысалы:

«Ұқсастық пен айырмашылық». Оқушыларға әртүрлі заттар мен ұғымдарды салыстыру ұсынылады. Бастауыш сынып оқушыларына өздеріне таныс заттар: сүт пен су, сиыр мен жылқы, ұшақ пен поезд (сурет түрінде ұсынуға болады). Ересек балаларға тапсырманы күрделі түрде: таң мен кеш, табандылық пен қыңырлық т.б. Дұрыс жауаптар, қателіктер, ұқсастық пен айырмашылық ара қатынасы, басым белгілер т.б. айқындалады.

«Басқа қырынан таны». Белгілі бір заттың басқа қырын ашу. Мысалы, сіріңке тек жанып, жарқырап қана қоймай, пішіні мен салмағы жағынан кішірейеді. Оқушыларға қарапайым заттардың: полиэтилен қақпақ, пенопласт т.б ерекше қасиеттерін ашу, анықтау ұсынылады. Ерекше жауаптар ескеріледі және ұсынымдарды талдауға да, пікірталас ұйымдастыруға да болады.

«Ұқсастықтар іздеу». Белгілі бір зат немесе құбылыс айтылады, мысалы, «тікұшақ». Әртүрлі нақты белгілер бойынша тікұшаққа ұқсас заттарды жазу. Ұқсас заттарды қасиетіне қарай топтап жазуға да болады. Мысалы, «құс», «көбелек» (ұшады, қонады), «автобус», «поезд» (көлік) т.б. Бұл тапсырма заттардың қасиеттерін анықтау, оларды белгілер бойынша жіктеуге арналған.

«Кім жылдам?» Берілген мәтіндегі жиі кездесетін әріпті тез және нақты сызу қажет, мысалы, А немесе Е. Бағалаған кезде жіберілген уақыт пен жіберілген қателер саны есептеледі. Сызылмаған әріп көлемі аз болса, соғұрлым бағалау жоғары болады. Жіберілген қателер саны көрсетілген әріптерге бөлініп, 100-ге көбейтіледі. Уақытына қарай тапсырманы күрделендіруге болады. Мысалы, бір әріпті сызып, екіншісінің астын сызып, үшіншісін шеңбермен сызыуға болады.

«Қателерді түзету» жаттығуы. Жүргізуші қағаз парағына сөздердегі әріптер тасталып кеткен және орындары ауыстырылып жазылған бірнеше сөйлем жазады. Оқушыға мәтінді оқып, 1 рет қана қатесін тез арада қызыл сиямен жөндеу бұйырылады. Содан соң ол парақты басқа оқушыға береді, ол қалған қателерді басқа түстегі сиямен түзейді. Жарысты қос адаммен де өткізуге болады.

«Ең зейінді» жаттығуы. Оқушылар жарты шеңбер болып тұрады. Арасынан бір оқушы жүргізуші болып таңдалынып алынады. Жүргізуші тұрған оқушылардың тұрысын есіне сақтап алады. Содан соң теріс айналып тұрып, қатысушылардың тұру ретімен айтып шығуы тиіс. Жүргізуші болып келесі оқушы болады. Ойын осылай жалғаса береді.

Осы сияқты әртүрлі жаттығуларды мұғалім ретін тауып оқу үрдісінде қолдана білсе, оқыту түрленеді, оның тиімділігі артады, оқушылардың ақыл-ойы жетіле түседі.

Оқушыларға тапсырманы біртіндеп күрделендіре түссе, сонда логикалық ойлау қабілеттері қалыптаса бастайды. Алаштың ардақты ұлы А. Байтұрсынов «Бала білімді, тәрбиені өз бетімен алуы керек. Ал мұндағы мұғалімнің қызметі – балаға орындалатын жұмыс түрлерін шағындап беру және қойылған мақсатқа жету үшін бағыт — бағдар беріп отыру»- деп жазды.

Осындай психологиялық тәсілдерді қолдана отырып, тренингтік жаттығулар орындату барысында оқушылардың пәнге қызығушылығы артады, ой-өрісі дамиды, шығармашылық пен дарындылық пайда болады. Қорыта айтсам, оқу-тәрбие үрдісінде оқушылардың ойлау процестерін дамыту үшін жоғарыда ұсынылған тренингтік жаттығуларды ұйымдастыру қажет. Сондай-ақ, тренингтік жаттығулар оқушы білімінің деңгейін көтеріп қана қоймай, бір-бірімен жақындастырып, достыққа, адамгершілікке, еңбекке тәрбиелейді; жүйелі ойлап сөйлеуге, сөздік қорын молайтуға, қиялын ұштауға жетелейді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» /<http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017>
2. Гой Н. А. «Профессиональные сообщества как форма профессионального развития учителя», Астана, 2014ж.
3. Психология: Энциклопедиялық сөздік/Бас редакторы Б.Ө.Жақып Алматы, 2011ж
4. Мектептегі психология журналдары 2013ж №1, 2010ж №1, 2017ж №12
5. Мектеп психологына көмекші құрал. Мамашбаева Ш.М, Байтелиева Н.С, Момынова С.Н. Астана: Фолиант, 2008 ж

11.03.2025 ж №D00034

РЕЙХАН АЛТАНГУЛ

*Астана қаласы Астана қаласы әкімдігінің
«Техникалық және көркем шығармашылық орталығы» ШЖҚ МКК
Қосымша білім бері педагогы*

Қосымша білім беруде «Жас биолог» үйірмесін ұйымдастыру және оның оқыту үрдісіндегі рөлі

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде қосымша білім беру маңызды рөл атқарады. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытып, ғылымға деген қызығушылығын арттыруда әртүрлі үйірмелердің орны ерекше. Соның ішінде «Жас биолог» үйірмесі оқушыларға биология пәнін тереңдетіп оқуға, зерттеу жұмыстарын жүргізуге және табиғатқа деген сүйіспеншілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді.

«Жас биолог» үйірмесін ұйымдастырудың маңызы:

Қосымша білім беруде «Жас биолог» үйірмесін ұйымдастыруда басты мақсат – оқушылардың ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастыру, оларды табиғи құбылыстарды зерттеуге және экологиялық мәдениетке баулу. Үйірме сабақтары биологияның әртүрлі салаларын қамтып, оқушылардың жас ерекшелігі мен қызығушылығына сай жоспарланады.

Үйірмені ұйымдастыру кезінде келесі негізгі аспектілерге назар аудару қажет:

Бағдарлама мазмұны: Үйірме сабақтары теориялық және практикалық бөлімдерден тұруы керек. Теориялық бөлімде биология ғылымының жаңа жетістіктері, өсімдіктер мен жануарлар әлемінің ерекшеліктері қарастырылады. Ал практикалық сабақтарда зертханалық жұмыстар, далалық зерттеулер, экскурсиялар ұйымдастырылады.

Әдістер: Оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін ойын технологиялары, жобалық әдістер, эксперименттік зерттеулер, топтық жұмыс және дебаттар кеңінен қолданылады.

Зерттеу жұмыстары: Үйірме мүшелері ғылыми жобалармен айналысып, мектепішілік, аудандық, облыстық және республикалық байқауларға қатысуына мүмкіндік алады.

Интерактивті

Жобалық және

«Жас биолог» үйірмесінің оқыту үрдісіндегі рөлі

Бұл үйірменің оқыту үрдісіндегі маңызы зор. Ол оқушылардың тек биологиялық білімін жетілдіріп қана қоймай, оларды ғылыми ізденіске бағыттайды. Үйірме аясында оқушылар:

1. Өсімдіктер мен жануарлардың тіршілігін терең зерттейді, гүл өсіреді, гүлге күтім жасуға үйренеді;
2. Экологиялық мәселелерді талдап, оларды шешу жолдарын қарастырады. Табиғатты зерттеу арқылы оқушыларда қоршаған ортаға деген жауапкершілік пен қамқорлық сезімі қалыптасады.
3. Биотехнология мен генетика саласындағы жаңалықтарды меңгереді.

Үйірме қатысушылары түрлі зерттеу жобаларын дайындап, өз идеяларын іске асыруға мүмкіндік алады.

4. Лабораториялық және тәжірибелік жұмыстар жүргізу арқылы аналитикалық ойлау қабілетін дамытады. Үйірме сабақтары оқушылардың зерттеу әдістерін меңгеруіне және практикалық дағдыларын дамытуға көмектеседі.
5. Оқушылар биология пәніне деген қызығушылығын арттырып, болашақта осы сала бойынша мамандық таңдауына ықпал етеді.

«Жас биолог» үйірмесіне қатысқан оқушылардың көбі кейін медицина, биотехнология, экология және ауыл шаруашылығы салаларын таңдайды.

Қорытынды: Мектептегі биология үйірмесі – оқушылардың ғылымға деген қызығушылығын арттырып, зерттеу дағдыларын дамытатын тиімді құрал. Дұрыс ұйымдастырылған үйірме оқушыларға биологияны терең түсінуге көмектесіп қана қоймай, олардың болашақ кәсіби бағдарын айқындауға да ықпал етеді. Сондықтан әр мектепте биология үйірмесін ұйымдастырып, оны қызықты әрі пайдалы етіп өткізу маңызды.

«Жас биолог» үйірмесі – оқушылардың биологияға деген сүйіспеншілігін арттырып, олардың ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастыратын маңызды қосымша білім беру формасы. Мұндай үйірмелерді ұйымдастыру жас ұрпақтың табиғатты қорғауға, экологиялық сауаттылыққа және ғылыми ізденіске деген ынтасын арттыруға ықпал етеді. Сондықтан мектептерде, қосымша білім беру ұйымдарында осындай үйірмелерді кеңінен дамыту қажет.

11.03.2025 ж № D00035

КОПЕЕВА АЙНУР РИЗАБЕКОВНА

Астана қаласы әкімдігінің
«Техникалық және көркем шығармашылық орталығы» ШЖҚ МКК
Ағылшын тілі мұғалімі

Кәсіби ағылшын тілін үйретудің тиімді тәсілдері

Ағылшын тілі заманымызда өте маңызды рөл алып отыр.

Тіпті балабақшалардың өзінде ағылшын тілінде сөйлеуді, оқуды үйретеді. Ғаламтор желілерінде, кішкене балаларға арналан түрлі-түрлі мультимедиялар баршылық. Керек дегенде, ағылшындар да ғаламторға оқыту, үйрету әдістерін енгізіп қойғаны да рас. Дегенмен, аталып отырған тілді кәсіби түрде меңгеру және болашақта мамандықпен байланыстыра отырып жемісін көру біздің қоғамда қиынға соғып отыр деп ойлаймыз.

Атап айтар болсақ, ЖОО ағылшын тілі пәні мұғалімі мамандығында білімін жетілдіруші студенттер ғана кәсіби деңгейде меңгеріп, кәсіби мамандандырылған тілде келіссөз жүргізе алады деп болжамдай аламыз. Ал техника, экономика, информатика саласы туралы дәл осылай айту қиындау болады. Сол себепті негізге ала отырып, біз экономика мамандығында оқитын студенттерге кәсіби шет тілін үйретудің тиімді әдістерін зерттеуді жөн көрдік.

Ағылшын тілін жоғары деңгейде білу, осы тілде кәсіби келіссөз жүргізе білу деген сөз емес. Ол арнайы білім мен біліктілікті, жанжақтылықты қажет етеді. Аталып өткен талаптарға сай қазіргі таңда нарыққа құзыретті, аналитикалық тұрғыда ойлай және шешім қабылдай алатын, ақпаратты тез арада қабылдап оны келесі бір аудиторияға жеткізе білетін, ағылшын тілін меңгерген, халықаралық бизнес-форумдарда кәсіби қарым-қатынасқа түсе алатын, тиімді әрі ұтымды шешім қабылдайтын экономист мамандар қажет. Осындай маманды даярлауда ЖОО, нақтылай айтқанда экономика мамандығының бірінші курс студенттерінде кәсіби ағылшын тілінің баспалдағын дұрыс қалау керек. Сол кезде ғана біз жоғары стандартқа сай маман даярлай аламыз.

Қызметтегі кәсіби қарым-қатынас тек коммуникациялық құзыреттіліктердің қалыптасуынан кейін барып іске аса алады. Кәсіби қарым-қатынас белгілі бір жағдаятқа, орынға және кәсіпке негізделеді. Және оны үйрету үшін аталған тақырыптарға байланысты ауызша сөйлеуге деген бейімділігін қалыптастыру керек. [1]

Тілді үйретпейтін оқу орындарында қайта бағдарлау жүргізілсе де және кәсіби ағылшын тілін оқыту туралы нұсқаулық материалдар жазылса да, (Онисинова И.С., 1991; Тыныштықбаева А.Б., 1999; Стамғалиева Н.К., 2000; Г.З., 2000), техникалық немесе экономикалық бағытта білім алатын студенттердің мәтінді естіп түсіну қабілеттеріне байланысты қиындықтар әлі шешімін таппай отыр. Осы орайда Мукушева Г.Р. «Методика обучения студентов экономической специальности пониманию иностранного языка» атты еңбегінде кәсіби ауызша сөйлету үдерісі кәсіби сөйлеу және тыңдауға бағытталған деген. [2]

Экономика мамандығына кәсіби шет тілін үйретуде басты назар грамматикаға аударылады. Себебі, бизнес тілінің өз ерекшеліктерін, нақтылықты және ой жинақылығын көрсету мақсатында. Мысалы: «To train highly qualified managers is extremely important for the development of economy», берілген сөйлемнің мағынасын сақтап отырып аудару үшін біз Infinitive-ті есімізге түсіреміз. «Жоғары білікті менеджерлерді даярлау экономиканы дамыту үшін өте маңызы болып табылады». Сөйлемде инфинитив қолданылу себебі іскерлік стилді жоғалтпай, барынша ойды нақты бұрмалаусыз білдіру. Бизнес тілінде жиі қолданылатын грамматикаларға: Infinitive, The objective with the infinitive constuction, The participle, Active and Passsive voice және Present Perfect жатады. [4]

Экономистерді кәсіби ағылшын тіліне үйретуде, кәсіби қарым-қатынаспен қатар мәдениет аралық қарым-қатынасқа да назар аударылуы тиіс. Алға қойылған мақсатқа жетуде төмендегідей әдістерді қолдану тиімді деп есептейміз:

- * бизнес корреспонденцияларының үлгілерін зерттеу. Оған тапсырыс беру, баспасөзбен жұмыс, сауалнамалардың түрлері және т.б. кіреді.

- * компанияның, брендтің өнімін жарнамалайтын іскерлік ойындарды ұйымдастыру.

- * аудио-видео материалдарды қолдана отырып аудиториямен қарым-қатынасқа түсу және де ағылшын тілінде өтетін кездесулерге дайын болу.

- * ортада еркін ойын жеткізе білуге (public speaking), экономикадан студенттік конференцияларда, тілді дамыту клубтарында сөйлеуді меңгеру.

Сонымен қатар, міндетті түрде жаңа баспа кітаптарымен, іскерлік шет тілінен, экономикадан дайындалған нұсқаулықтармен жұмыс істеу қажет. Олар Olive Blanchard 'Macroeconomics', Burda and Wyploz 'Macroeconomics: The European Text', 'New Insights into Business' Graham Tullis, Tonya Trappe, 'Business Objectives' Vicki Hollett және т.б. [1]

Ағылшын тілін үйренуде аталған әдістерді қолдану, экономистерде келесі құзыреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік береді:

- * студенттерді мамандыққы байланысты ұғымдық-категориялы ақпараттармен қамтамасыз ету;

- * студенттерге іскерлік шет тілінде қолданылатын грамматикалық ерекшеліктерді түсіндіру;

- * студенттерге аудитория көлемінде ғана емес, жағдаяттармен байланыстыра отырып тілді қолдануға үйрету.

Қазіргі заман талабына сай, заманауи экономика тілін меңгеру үшін ағылшын тілінде экономикалық кітаптарды оқыту студенттерге тілді терең түсінуге көмектеседі. Бірінші курс студенттеріне детектив жанрындағы 'Liar's poker', 'The big short', 'Undercover Economist', 'Armchair Economist' кітаптары ағылшын тілін жетік меңгерумен қатар, өз мамандықтарына байланысты қосымша ақпарат жинақтауға және білімін толықтыруға септігін тигізеді. Ал 'The Economist', 'Bloomberg', 'The Wall-Street Journal', 'Financial Times' журналдарының беттерінде жарық көрген мақалалармен бірінші курста, экономика мамандығында оқитын студенттердің тілді үйренуге деген ынтасын ашып, мотивациясын жоғарлатады.

Жоғары курс студенттерін іскерлік тілге үйрету барысында project work әдісін қолданамыз. Power Point және Prezi қосалқы бағдардамалары арқылы жаһандық экономикалық тақырыпта презентациялар өткізуге үйретеміз. Аталып отырған жұмыстар мен әдістер студенттің бойында өз ісіне деген қызығушылығын арттырып, бойындағы жасырын қабілеттерін ашуға септігін тигізеді. Сонымен қатар жоғарыда аталып өткен студенттерге арналған презентациялар мынадай талаптарға сай келуі тиіс:

- * Шағын топтардағы адам саны (3-4)
- * Презентацияны қорғау уақыты (5-7 минут)
- * Презентацияны арнайы дайындалған компьютерлік аудиторияда өткізілуі
- * Power Point бағдарламасын қолдану
- * Презентацияның электронды түрінің болуы
- * Кәсіби терминдермен сөйлеу
- * Spontaneous Speech-ке дайын болу

Біздің ойымызша студенттердің өздік жұмысын осындай құрылыммен ұйымдастыру болашақ экономика саласындағы мамандардың тілдік барьерді женуде және кәсіби қызметте тілді еркін қолдануында ерекше септігін тигізе алады. [3, 14-15б.]

Ағылшын тілі мамандарына интерференция термині жақсы таныс, бұл терминнің астарында ана тілдің үйреніп жатқан тілге тигізетін әсері қарастырылады және ол грамматикаға, фонетикалық құрылымына және лексикалық қолданысына да байланысты бола алады. [3, 4 б.]

Экономика саласында білім алып жатқан студенттерге аталып өткен факт жиі қиындық тудырады. Себебі, ағылшын тілін іскерлік мақсатқа қолдану және тілдік нормаларды сақтау, алғаш тіл үйреніп жатқан студентке оны күнделікті өмірде қолдану қиындық туғызатын болады. Біздің жұмыс барысында біз Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің экономика факультетімен тығыз байланыста жұмыс істейміз. Басты мақсат студенттерді үйреніп жатқан тілде ойланып және оны кәсіби жоғары деңгейде қолдануға бейімдеу, және жақсы нәтиже көрсету үшін қажет әдіс-тәсілдермен таныстыру.

Cambridge, Oxford, Longman, Macmillan сияқты шетел баспаларынан шыққан оқу нұсқаулықтарын және кітаптары жоғары деңгейде білім беруге септігін тигізеді, дегенмен әр топқа жеке бейімдеуді талап етеді. [3, 7 б.]

Біздің пайымдауымызша, оқулық қаншалықты жақсы жазылса да, бір кітаппен оқыту қазіргі білім беру стандартына сай келмейді. Тек қана бір жақты ойламау үшін студент ақпаратты жан-жақтан жинақтауы тиіс. Сол себепті <http://elf-english.ru/2010/04/ekonomicheskij-angli...> сайтында жарық көрген Елена Амерханованың мақаласына сүйенсек, төмендегі ағылшын тіліндегі мақалалар мен газеттер тізімі тілді жоғары деңгейде, нақтырақ айтсақ кәсіби деңгейге жеткізу үшін таптырмас көмекші бола алады:

- * Guardian.co.uk – The Guardian газетінің мақалалар бөлімі
- * Economist.com – The Economist журналы
- * Ft.com – The Financial Times
- * Money.cnn.com – CNN – нен әлемдік экономика жаңалықтары
- * Nytimes.com – The New York Times – тан экономика саласына байланысты мақалалар. [5]

Сонымен қатар жүргізіген тәжірибе экономика тілін ағылшын тілінде түсіну үшін видео материалдардың тиімді екенін анықтадық. Мысалға алар болсақ: Yale университетінің Financial Markets with Robert Shiller және Game Theory with Ben Polak атты ағылшын тіліндегі экономикаға байланысты лекциялары және де :

- * learnoutloud.com – экономикадан видео подкастар;
- * Berkley, California университеттерінің Micro Economic Analysis, Economic Analysis – Macro, Environmental Economics and Policy, American Economic History, Economic Geography of the Industrial World және т.б. дәрістері;

студенттердің өз мамандығына деген қызығушылығын арттырып, шетелдің таңдаулы профессорларының білімін мемлекеттердің арасындағы алшақтыққа қарамастан меңгеруге және болашақта құнды тәжірибе ретінде пайдалануына мүмкіндік береді.

Мақалада аталып өткен әдістер мен тәсілдер болашақта экономика мамандығында бірінші курста оқитын студенттерге, ағылшын тілінің дұрыс негізін қалауға, іскерлік корреспонденциямен жұмыс істеуге, бизнеске байланысты мәтіндерді дұрыс аударуға және ағылшын тілінде өз мамандықтарына байланысты мағыналы әрі бірнеше құзыреттіліктерді қалыптастыратын кітаптар мен мақалаларды оқуда өз септігін тигізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Профессиональное общение как лингводидактическая категория. // Актуальные проблемы системы контроля качества подготовки специалистов в вузе. – Алматы., ҚазМХҚжӘТУ., 13-14 ақпан 1997, 66-68 б. Тыныштықбаева А.Б.
2. Методика обучения студентов экономической специальности пониманию иностранного языка. – Алматы., ВАК., 2001, 6 б. Мукушева Г.Р.
3. 3 Международная научно-практическая конференция. // Актуальные проблемы лингвистики и лингводидактики иностранного языка делового и профессионального общения. – Москва., 2008, 9 б. Бабырә Н.М., Бабырә Е.Д.
4. Английский для экономистов и менеджеров. – Алматы., 2011, издательство Томского политехнического университета, Ульянова О.В., Гричин С.В.
5. <http://elf-english.ru/2010/04/ekonomicheskij-angli...> - 2010, Экономический английский, Еленеа Амерханова.

МАЗМҰНЫ

- НАГЫМАНОВА КУЛЬМАУА САНСЫЗБАЕВНА
- ӘБДУАЛИ АЙГЕРІМ НҰРБАҚЫТҚЫЗЫ
- БАЗАР ҚЫМБАТ АЙТҚАЗЫҚЫЗЫ
- РЕЙХАН АЛТАНГУЛ
- КОПЕЕВА АЙНУР РИЗАБЕКОВНА